ننــــــــــــګرهار پوهنتون
پوهنیار فیاض ګل مظلوم یار

په سیمه کې د افغانستان جیوپولیتیکي او جیواکونومیکي موقعیت

لنډیز

افغانستان د سیاسي جغرافیې د ستر توب یو اوږد تاریخ لري. دا د ختیز او لویدیز ترمنځ او هم د جنوبي او مرکزي اسیا ترمنځ د سوداګرۍ او کوچېدنو لرغوني لاره ګڼل شوې.

د افغانستان په محور د سیمه ییزو نښلوونکو پروژو پرمختګ کولای شو د استانبول پروسې او د ریګا اقتصادي ډیپلوماسۍ چوکاټ لاسته راوړنه وبولو. له هغې ډلې د افغانستان، ایران او هند ترمنځ د چابهار بندر ، د لاجوردو لارې، د درېوو هېوادونو ترکمنستان، افغانستان او تاجکستان ترمنځ د رېل پټلۍ پروژې (د آتامراد آقینه رېل پټلۍ پرانسته)د ابتدایي مرحلې بشپړېدل، ټاپي، کاسا زر، د وربښمو دهلېزاو د ۵۰۰ کیلو واټه بریښنا لېږد ټاپي پروژې او نورو سیمه ییزو نښلوونکو پروژو نومونه واخلو. همدارنګه کولای شوو وایو افغانستان د اسیا د نښلولو نقطه چې جنوبي اسیا د مرکزي اسیا ، ختیزه اسیا د لویدیزې اسیا سره او په ټوله کې د اسیا ډېرې هېوادونه د اروپا سره نښلوي. دا ټول هغه څه دي چې په سیمه کې د افغانستان جیوپولیټیکي او جیواکونومکي ارزښت او موقعیت روښانه کوي. دغه علمي مقاله کتابتوني بڼه لري چې په کې د مختلفو علمي مقالو ، کتابونو او د انټرنیټ د بېلابېلو سایټونو څخه استفاده شوې. په دې علمي مقاله کې هڅه شوې ترڅو وپوهېږو افغانستان د خپل ځانګړي جغرافیایي موقعیت څخه څنګه په سمه توګه ګټه پورته کولی شي او همدا شان څنګه کولی شي د اسیا د څلور لارې په توګه خپل جیوپولیټیکي او جیواکونومیکي وزن معلوم او له دې موقف څخه بشپړه ګټه واخلي. د مقالې په پای کې دې نتیجې ته رسیږو چې که چېرې د افغانستان جغرافیایي، جیوپولیټیکي او جیواکونومیکي موقعیتونو څخه په سمه توګه ګټه پورته شي، لرې نده چې افغانستان دې د سیمې او اسیا د اقتصادي څلورلارې مقام خپل کړي.

کلیدي کلیمې: مرکزي اسیا، ترانزیت، جیوپولیټیک او جیواکونومیک

Ketabton.com

سریزه

پیاوړی اقتصاد ، په خپلو پښو ولاړه ټولنه، ټولنیز ثبات، ملي پیاوړی حاکمیت، د ارضي تمامیت ډاډمنتوب، ملي او نړیوال لوړ پرستیژ ، هغه پیاوړي دریځونه دي چې ویښو ملتونو د اساسي موخو په توګه ځان ته ټاکلي دي. نن ورځ اقتصاد او تجارتي اړیکې یواځې د اړتیاوو او فزیولوژیکي ضرورتونو بشپړ کول نه، بلکې تر دې اوچت اهداف، یعنې هوساینه هم لري.

د هېواد د پرمختګ لپاره د ترانزیت د زیربنا پانګې ته لکه: لوی لارې، سړکونه، د ریل پټلیو ، هوایي کربنو او هوایي ډګرونو ته چې دنورو سکتورونو ترڅنګ د انجنیري له مسلکونو سره تړاو لري، اړتیا شته. د پورته ترانزیتي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مواصلاتي زیربناوو له علمي پرمختګ څخه پرته د یو هېواد ښېرازي او پرمختیا امکان نلري. همدارنګه، داسې زیربناوې رامنځته کول په هېواد کې ثبات، خورا زیاتې پانګونې، کارپوهانو، مدیرانو، ښې دولتي پلانګذارۍ او نورو ته اړتیا لري. که په یو هېواد کې منظمه رهبري او مدیریت پرمخ لاړ شي نو د هغه هېواد په اقتصادي وده کې زیات رول لري http://www.taand.com/archives/51317 د میلاد نه څلور پیړۍ د مخه د سکندر مقدوني په وخت کې د هند او یونان ترمنځ سوداګري د افغانستان له لارې تر سره کیده، افغانستان د یونانیانو او باختري شاهانو په وخت کې د سوداګرۍ په برخه کې ځانګړې ارزښت درلود. بلخ د وریښمو او مساله جاتو د لارو په مرکز کې پروت وو او دغه ښار د چینایي او هندي توکو د تبادلې مرکز وو. همدارنګه د وریښمو لار چې ختیز یې د لویدیز سره نښلاوه، له افغانستان څخه تیریده چې هغه وخت وریښمو ډېر ارزښت درلود او له همدې لارې د هېواد تولیدات، ختیز او لویدیز بازارونو ته لېږدیدل. د افغانستان دغه سوداګریز ارزښت د چنګیز یرغل، په اروپا کې د وریښمو د چینجو د رزونې دود، همدارنګه په اروپا کې د سمندري لارو موندنو او د عصري وسایلو رامنځته کېدو اغیزمن کړ(نیازی،۱۳۹۷:م م. ۵-۴). افغانستان حق لري چې له اوږدې مودې جګړې وروسته یوه انساني مرفه ټولنه ولري او خپل طبیعي سرچینې، اقتصادي امکانات، غوره جغرافیایي موقعیت او هغه پوتانسیل چې لري یې، د خپل ولس په ګټه وکاروي. په دې لړ کې یوه لاره داده چې د افغانستان د جیوپولیټیک او جیواکونومیک موقعیت څخه غوره ګټه وشي او له انزوا څخه ووځي. ددې موخې لپاره باید د منطقوي سازمانونو، منطقوی اقتصاد، نړیوالو اوبو ته دلار موندنې، په بهرني تجارت کې د لوی کسر د له منځه وړلو او له راز راز سیاسي فشارونو د خلاصون لپاره لارې ولټول شي. په دې کې یو هم د تجارت او اقتصادي مبادلاتو لپاره د امکاناتو لټول دي(فرهادي، ۲۰۰۱:م. ۴).

موخې

- په سیمه کې د افغانستان د جغرافیایي موقعیت ارزښت پېژندل.
- د اسیا د مختلفو هېوادونو په نښلولو کې د افغانستان نقش روښانه کول.
- د هغو پروژو او هوکړه لیکونو پېژندل چې په سیمه کې د افغانستان د جیوپولیټیک او جیواکونومیک عواملو د پرمختګ لامل ګرځي.

پوښتنې

په سیمه کې د افغانستان جغرافیایي موقعیت او ارزښت روښانه کړئ؟

د اسیایي هېوادونو په نښلولو کې د افغانستان نقش څه شی دی؟

د سیمې د هېوادونو سره د افغانستان د مهمو پروژو د لاسلیکېدو له کبله د هېواد مهمې لاسته راوړنې کومې وي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

مواد او کړنلاره

ددې علمي مقالې دليکنې او څېړنې بنه ترزياته بريده کتابتوني ده، چې په اړه يې ګټور معلومات له کره سرچينو، معتبرو او نويو اثارو او انټرنيټ پاڼو څخه راټول او د مقالې په مناسبو ځايونو او بيلا بيلو پراګرافونو کې په سيستماتيک ډول ځای په ځای شوي دي.

دموضوع ارزښت

څرنګه چې افغانستان په وچه کې راګير هېواد دی نو په دې اساس د هغو عواملو پېژندل ترڅو افغانستان وکولای شي د سيمې له هېوادونو سره خپلې تجارتي اړيکې ولري. همدارنګه په سيمه کې د افغانستان جيوپوليټيک او جيواکونوميک ارزښت محصلينو او مينوالو ته ورپېژندل، او ددې موضوع ګانو په ارزښت باندې يې پوهول.

محدوديتونه

ددې موضوع دڅېړنې په بهير کې ځينې ستونزې او محدوديتونو سره مخامخ شوی يم لکه: د سيمې څخه لېدنه، دنوي اومعتبروکتابونو کمښت، په ننګرهارپوهنتون کې دجغرافيې اړوندکتابونو، امکاناتو او دځينونورو اسانتياو، نه شتون داهغه محدوديتونه دي چې يادول يې اړين بريښي.

د لويو لارو ارزښت

له تاريخي پېښو او د بشري تمدن د ودې له بهير څخه داسې پايله ترلاسه کېږي چې د مواصلاتي کرښو او لويو ترانسپورتي لارو وده او پراختيا د زېربنا په توګه د فرهنګ، سوداګرۍ، اقتصاد، د ټولنو، قبيلو او پرګنو د ګډېدو، د ښارونو د پيوستون، صنعتي مرکزونو، مارکيټونو د سياسي، کلتوري او اداري حالت په پرمختګ کې ځانګړی ځای لري (عارض،۱۳۸۰: م۴). لارې او سړکونه د بشري ټولنو او هېوادونو ترمنځ د پيوستون او اړيکو هغه وسيله ده چې نه يوازې د سوداګرۍ لپاره يې موثريت څرګند دی بلکې د لرغونو زمانو راهيسې يې د تمدونونو، کلتورونو او بېلابېلو تهذيبونو د پېژندلو او ورلو راوړلو په چارو کې ټاکوونکی او ګټور رول لوبولی دی (باوري، :م۱).

د ژوند د سطحې لوړتيا، د صنايعو او ماشين آلاتو وده، د طبيعي او کاني زېرمو څخه زياته ګټه اخستنه، د روغتيايي او عرفاني چوپړ تامين، د لومړنيو کرنيزو موادو ترويج، لېږد او دهغو وده او پراختيا او په پای کې يوې بسيا، لوړې او متحدې ټولنې جوړول د سياسي او کلتوري پلوه په سيده توګه د مواصلاتي او ترانسپورتي سکټور په ودې پورې اړه لري (عارض،۱۳۸۰:م م. ۵.۴).

د افغانستان دلويو لارو تاريخچه

يو انګريزي متل دی چې (The cultures goes by road) يانې کلچر او پرمختګ له سړک سره ځي. په حقيقت کې ديوه هېواد د پرمختګ لپاره مواصلاتي کرښې د اقتصادي ودې بنسټ ګڼل کېږي (ځل،۱۳۹۰:م. ۵۱).

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلويو لارو جوړيدل تل د طبيعي او اقتصادي حالت تابع وي. په افغانستان کې د لويو لارو تاريخچه هم د افغانستان له لرغوني فرهنګ او ثقافت سره سيده اړيکې لري. لکه څنګه چې د بلخ کرنيز او فرهنګي مدنيت له ميلاد څخه (۳۵۰۰) کاله وړاندې پلې لارې، د اوښانو او اسونو لارې او کاروانونه هم په همغه لرغوني تاريخ پورې اړه پيدا کوي، ځکه انسان د پوهې او فرهنګ په تر لاسه کولو سره ، د ځمکې پرمخ خپلې واکمنۍ او تسلط په څنګ کې خپل اداري، سياسي، ټولنيز او تجارتي پولې په غوره شان ټاکي او تثبيتوي. په لرغوني باختر کې د کرنيز مدنيت د رڼا په خپريدو سره، د وخت افغانستان په شمال کې له ترکستان ، په شمال ختيز کې د مغولو له امپراطورۍ سره، په جنوب کې د هند له نيمې وچې او په لويديز کې د فارس له لرغوني امپراطورۍ سره تل په تجارتي راشه درشه او د لومړنيو توکو په لېږدولو بوخت وو. له بل پلوه له ګاونډيو هېوادو څخه زيات تجارتي لارې د افغانستان په لورې راخلاصې وې او دا هم ځکه چې نه يواځې په افغانستان کې يو فرهنګي مرکزيت موجود وو، بلکې په ګوډ ګوډ کې يې فرهنګي، مذهبي، سوداګري، د قيمتي ډبرو او فلزاتو توليدات تر ستر ګو کېدل. د بشري اړتيا او د ګاونډيو هېوادو د تجارتي مارکيټونو د غوښتنې له امله ، د تجارت او تګ راتګ لويو او وړو لارو ته اړتيا ليدل کېده. دغه فرهنګي غنا وه چې د هېواد مادي او معنوي بنسټ يې جوړ اوه (عارض،۱۳۸۰:م ۱۱). په اوسني وخت کې د انسان د ژوندانه په ټولو اړخونو کې بدلونونه راغلي، مواصلاتي کرښو په هېوادونو کې د اقتصاد او فرهنګ بنسټ تشکيل کړ. په افغانستان کې هم د پليو لارې، سړکونو او په حيواناتو باندې وړنه راوړنه په موټرو بدله شوه(تڼيوال،۱۳۹۱:م ۳۷۷).

له دويمې نړيوالې جګړې وروسته د سړکونو جوړېدو ته پاملرنه وشوه، د کورنۍ جګړې نه وړاندې په افغانستان کې تقريبا(۳۸۰۰) کيلو متره د ګټې اخيستو وړ سړکونه او (۲۵۰۰) کيلو متره داسې سړکونه موجود و، چې د کال په ځينو موسمونو کې به ورڅخه ګټه اخيستل کېده (ځل،۱۳۹۰:م ۵۱). که چېرې ښه ځير شو د افغانستان سياسي او اقتصادي وده په اوسنيو شرايطو کې له مواصلاتي ودې څخه بې اغيزې نشي پاتې کيدای. افغانستان د خپل غوره جغرافيايي موقعيت او تاريخي سوابقو له مخې د مواصلاتو په برخه کې لږ څه وروسته په صنعتي کېدو پيل وکړ او له دې مادي زېربناو څخه يې ناوخته ګټه واخيسته چې اصلي لامل يې د انګريز او روسې لاس وهنه وه، چې د بېلتون اچونې او تيرې د سياست له امله يې افغانان داسې مصروف وساتل چې ويې نشو کولای له خپل مولده ځواک نه سمه ګټه پورته کړي (عارض،۱۳۸۰:م ۸). بايد ووايو چې په اوسني وخت کې افغانستان د خپل جيوپوليټيک ،جيواستراتژيک او جيو اکونوميک موقف په راڅرګندولو سره د نړۍ پام ځانته راړولی دی چې په اوس وخت کې د نړۍ او په ځانګړي توګه د اسيا د مختلفو هېوادونو د نښلولو يواځنۍ کړۍ ګڼل کيږي. ترانزيټ او ترانسپورټ د نړيوالو اقتصادي ګټو يو ځای کولو له لارې د نړۍ او په ځانګړې توګه د سيمې ترمنځ د تقابل له ميدان څخه د تعامل نقطې ته د افغانستان د سياست بدلول او له يو بل سره د سيمې هېوادونو په نښلولو کې د افغانستان د جيواکونوميک ظرفيت پېژندنه د حکومت له لومړيتوبونو څخه ګڼل کېږي. افغانستان د سيمې د مرکزي او ترانزيټي کليدي ټکي په توګه د خپل رول د تحقق لپاره لوی ګامونه پورته کړي او په دې لاره کې يې ځلانده پرمختګونه هم لرلي دي. افغانستان د ترانزيټ په برخه کې توانېدلی چې له بېلا بېلو هېوادونو سره ګڼ هوايي دهلېزونه برابر کړي او له بېلابېلو هېوادونو سره د خپلې سوداګرۍ کچه پراخه کړي او ان په ځمکنې ترانزيټ سربېره د هېواد په تاريخ کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلومړي ځل لپاره له هند سره هم مهاله د سوداګرۍ هوايي دهلېز پرانیست او ګټې اخیستنې ته وسپارل شو. دترانزیتي لګښت کچې راټیټیدل، هدفي سیمو ته دموسمي صادراتو پر وخت رسول، د اړتیا وړ صادراتي او وارداتي محصولاتو دامنیت ټینګول او... بېلابېلو ترانزیتي او ترانسپورټي دهلېزونو ته د لاس رسي پايلې دي. داور ګاډي پټلۍ جوړول او پراختیا ، دترانزیتي سړکونو پراختیا ، په دې برخه کې د حقوقي او قانوني تشو ډکول، د هوايي ډګرونو پراختیا ، په لويو سازمانونو لکه TIR[1] کې غړیتوب، د ترانزیټ په سکتور کې د افغانستان د لاسته راوړنو بله برخه بلل کېږي. د سیمې او ګاونډیو هېوادونو سره د دوه اړخیزو او څو اړخیزو هوکړه لیکونو لاسلیک، له فساد سره مبارزه او د کورني او بهرني ترانزیټ او ترانسپورټ بهیر چټکتیا او اسانتیا او... په دې برخه کې د حکومت د فعالیتونو بله برخه ده (د ستراتېژیکو اړیکو او رسنیو معاونیت،۱۳۹۲:م ۱۲۲)

۱: جدول: د ګاونډیو هېوادونو سره د افغانستان مهم بندرونه

د بندر نوم	ولایت	ګاونډی هېواد	د بندر نوم	ولایت	ګاونډی هېواد
اسلام قلعه	هرات	ایران	شیرخان	کندز	تاجکستان
ابونصر فراهی	فراه	ایران	تورخم	ننګرهار	پاکستان
پل ابریشم	نیمروز	ایران	غلام خان	خوست	پاکستان
تورغونډۍ	هرات	ترکمنستان	سپین بولدک	قندهار	پاکستان
آقینه	فاریاب	ترکمنستان	حیرتان	بلخ	ازبکستان

په سیمه کې د افغانستان جیو اکونومیکي او ترانزیتي ارزښت

افغانستان په داسې یوه سیمه کې موقعیت لري چې کولای شي په سیاسي، امنیتي، اقتصادي، فرهنګي، جیوپولیټیکي او جیو اکونومیکي لحاظ د اسیا څو مهمې نقطې لکه: مرکزي اسیا ، منځنی ختیز او جنوبي اسیا سره ونښلوي. د اسیا ترټولو مهمه سیمه منځنۍ اسیا ده، ولې په اوس وخت کې هند او پاکستان غواړي د افغانستان له لارې په جنوبي اسیا کې خپل منځي رقابت وکړي. دبل لورې د هندوستان لپاره افغانستان، د مرکزي اسیا او منځنی ختیز ته د داخلېدو دراوزه ګڼل کیږي. هندوستان د افغانستان په همکارۍ کولای شي منځني ختیز او مرکزي اسیا ته لار پیدا او هم کولای شي چې په اقتصادي لحاظ په دغه سیمه کې د پاکستاني او چینایي تجارت مخه ونیسي. (وثوقی و همکاران،۱۳۹۳:م ۱).

[1] Transport International par la Route

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څه هم د تاریخ په اوږدو کې افغانستان د غوره جغرافیایي موقعیت درلودونکی وو. مګر په هره دوره کې یې ارزښت تفاوت درلود. په لرغوني وختونو کې د افغانستان د موقعیت ارزښت د وریښمو لارې د تېرېدو له کبله وو ولې په اوس وخت کې دا ارزښت د مرکزي اسیا څخه د ګاز پیپ لاین او نفتو لېږدول د جنوب او ختیز په لور ځانګړې شوی دی. پرته له شکه لوید یز د طالبانو د واکمنۍ څخه مخکې او وروسته پدې قانع وو چې د ګازو او نفتو انتقال د مرکزي اسیا څخه د جنوبي اسیا او د نړۍ ازادو اوبو ته د لېږدولو لپاره افغانستان ځانګړې موقعیت لري. دغه لوري عملا ایران د مذاکراتو له هغه میز څخه د ختیز او جنوبي اسیا په لور د انرژي انتقال دی، لرې کوي. د بل لورې افغانستان په داسې یوه سیمه کې قرار لري چې د نړۍ ۷۰ سلنه انرژی تامینوي (پیشګاهي فرد ،رحیمي ،۱۳۸۷م: ۱۲۵). د مرکزي آسیا هېوادونو سره د افغانستان تجارتي اړیکې مخ په ډېریدو دي دا ځکه چې افغانستان د مرکزي اسیا او جنوبي آسیا د هېوادونو ننبلولو سره په ثبوت ورسوله چې له افغانستان پرته، ددوی اړیکې ناممکنې دي (نادري او همکاران بې،۱۳۹۲م: ۱۸).

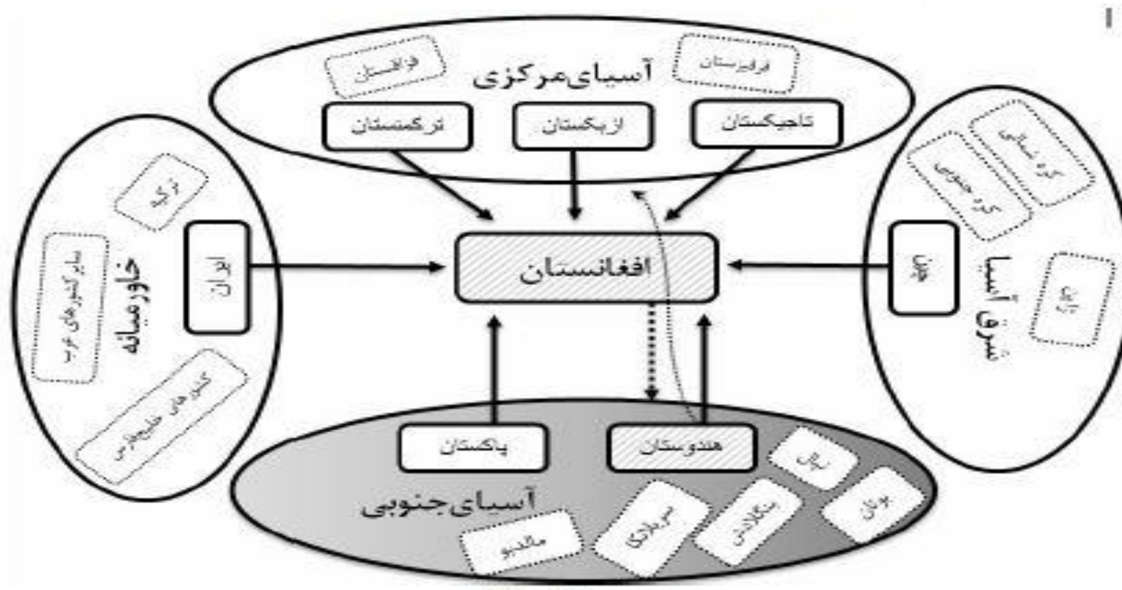

۱ـ شکل: د اسیا په لویه وچه کې د مرکزي اسیا ،جنوبي اسیا ،ختیزې آسیا او دمنځني ختیځ ترمنځ په ننبلولو کې د افغانستان نقش

د مرکزي اسیا سره د افغانستان د تړلو فرصتونه

افغانستان په شمال کې د تاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان سره ګډې پولې لري. افغانستان د دغه هېوادونو په مرسته کولای شي د نورو مرکزي اسیا هېوادونو ته لار پیدا کړي. که څه هم دغه سیمه د یو بل سره ګډې ځانګړنې لري چې په ۱۸ پیړۍ کې د روسیې او بریتانیا د استعماري رقابت له امله دیو بل څخه بیل شول (وثوقی و همکاران ۱۳۹۳م: ۷).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مرکزي اسيا هېوادونو سره د افغانستان تړل د امريکا يوه اوږد مهاله استراتژي وه، چې ددې طرحې په واسطه امريکا متحده اياالاتو غوښتل د افغانستان له لارې مرکزي اسيا کې خپل نفوذ زيات کړي. ترڅو په افغانستان کې ددوی نفوذ وکولای شي چې دخپلو ګټو لپاره د مرکزي اسيا هېوادونو ته کوم تهديد ونه اوسي. د بل لورې د مرکزي اسيا هېوادونه په دې اساس هم له افغانستان سره د اړيکو په پراخولو کې دي چې۱: په افغانستان کې د با ثباته دولت په رامنځ ته کېدو ددې هېوادونو امنيت خوندي پاتې کيږي. ۲:مرکزي اسيا په افغانستان کې بې شمېره اقتصادي ګټې لري چې يو د افغانستان له لارې د اسياد نورو سيمو سره تړل دي (وثوقی و همکاران، ۱۳۹۳:م. ۱۰).

که څه هم افغانستان په وچه کې راګېر هېواد دی خو د جغرافيي موقعيت ، طبيعي شرايطو او فرهنګي ارزښتونو ته په کتلو سره د آسيا او نړۍ د تمدن زانګو ګڼل کيږي. افغانستان اسيايي هېوادونو لپاره په نړېوالو اړيکو کې د څلور لارې حيثيت لري. دا ځکه افغانستان د ځانګړي موقعيت په درلودلو سره دآسيا او نړۍ په نښلولو کې د يو پل بڼه غوره کړې، چې منځنۍ او شمالي اسيا د جنوبي آسيا سره او ختيزه اسيا د لويديزې اسيا سره نښلوي (عظيمي، ۱۳۹۰:م. ۲۳). همدا رنګه د چابهار بندر، هوايي دهليزونو ،د لاجوردو لار اود اوسپنې د کرښو په واسطه د نړۍ او سيمې هېوادونه سره نښلوي چې ددغه هېوادونو لپاره د اړيکو تر ټولو لنډه لاره ګڼل کيږي (نادري او همکاران يې، ۱۳۹۲:م. ۱۸).

د افغانستان د جغرافيايي موقعيت له مخې، د اسيا د لويې وچې په مرکز کې د تاريخ د ډېرو پخوا زمانو څخه د ختيز او لويديز ترمنځ خپلې سوداګريزې اړيکې ساتلې دي. ددغې سوداګريزې او فرهنګي اړيکو ادامه د وګړو په ژوندانه کې د اقتصاد او فرهنګ له مخې ستر رول لوبولی دی. د مېلاد نه وړاندې په څلورمه پېړۍ کې د سکندر د لښکر کشۍ په پايله کې د يونان او هند ترمنځ سوداګريزې اړيکې د افغانستان له لارې ترسره کېدې او وروسته دا اړيکې لاپسې ټينګې شوې. د مېلاد نه دوه پېړۍ وړاندې چې د يونان او باختري شاهانو د سلطنت دورې سره سمون لري دغه هېواد په سوداګريزو چارو او مراوداتو کې ځانګړی مقام درلود. بلخ د خپل غوره موقعيت په درلودو ددغو لارو د يوځای کېدو مرکز وو. د وريښمو مهمې لارې له دې ځايه تېريده. وريښمو او اوهم د وريښمو تاريخي لارې زيات ارزښت درلود. راکړه ورکړه يې په ټولو هېوادونو کې ترسره کېدله. د شمال سوداګريز مالونه به جنوب او د جنوب مالونه د شمال په لور، همدا رنګه د ختيز مالونه به لويديزو هېوادونو ته له همدې لارې تېريدل (تڼيوال، ۱۳۹۱:م. ۳۷۲). په دې توګه جنوبي ښارونو پيوستون امکان وموند او د ټولو ښارونو ترمنځ د پيوستون کړۍ رامنځ ته شوه(عارض، ۱۳۸۰:م. ۹). په اوس وخت کې د افغانستان د همکارۍ څخه پرته د جنوبي او مرکزي اسيا هېوادونه ديو بل له امکاناتو څخه ګټه نشي پورته کولی. افغانستان پدې وتوانيد چې په سيمه کې خپل ځانګړې جيواکونوميک ارزښت په ډاګه کړي. په اوسني وخت کې د سيمې ټول هېوادونه پدې قانع دي چې د افغانستان له ګډون پرته په اسيا کې د هيڅ هېواد تجارتي اړيکې پرمختګ نشي کولی(رياست مطبوعات/ معاونيت ارتباط استراتيژيک و رسانه ها ، ۱۳۹۷:م م. ۴۹-۵۰).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهنیار مظلوم یار دغه علمي مقاله د ننګرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې میاشتنۍ خپرونې د ۱۳۹۹ کال دویمه ګڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.

افغانستان او د سیمې اقتصاد

افغانستان له جغرافیایي اړخه په سیمه کې ځانګړې ارزښت لرې. افغانستان د منځنۍ آسیا، منځنۍ ختیز او د جنوبي آسیا تر منځ د یوه پله حیثیت لری او د سیمی د لویو او نویو اقتصادونو (هندوستان او چین) لپاره نړیوالو بازارونو ته د لارې په توګه ارزښت لرې. په سیمه کې د تاریخ په اوږدو کې د اسې مدنیت نه و او نشته چې پرته د افغانستان له ګډون څخه رامنځته شوی وي. د تجارت لرغوني مهمه لاره (د وریښمو لار) له افغانستان څخه تیرېدله او په معاصر وخت کې یې یو ځل بیا خپل مهم ستراتیژیک ارزښت بیا وموند. په سیمه کې د نوي وضعیت راڅرګندیدو دا وښوده چې په سیمه کې، منطقه یې اقتصاد ته اړتیا ده. د لاجوردو او وریښمو لاره باید بیا نوې شي . د روسیې، چین او هندوستان ورځ په ورځ پیاوړې کیدونکی اقتصاد په منطقه کې یو نوی وضعیت رامنځته کړی دی چې د افغانستان همکارۍ ته اړتیا لري. افغانستان همدا اوس د سیمې یو شمېر منطقه یي جوړښتونو لکه ECO[2], SCO[3] SAARC[4],کې فعال ګډون لرې. په دې وروستیو کې د چابهار د بندر د پرانستلو ترڅنګ، د لاجوردو لار هم پرانیستل شوه. د مالونو تبادله، ترانزیت او بهرنۍ سوداګرې د نن ورځې د اقتصاد یو مهم بحث دی. زیاترو هېوادونو خپل اقتصاد د ترانزیت او سوداګرۍ له لارې غوره کړی دی. له نیکه مرغه افغانستان د خپل جغرافیایي موقعیت له پلوه په یوه ډېرغوره دریځ کې دی. تاپي پروژه، کاسازر (د نوری فایبرپروژه) او دریل پټلۍ پروژه ددې ډول منطقوي همکارۍ غوره مثالونه دي. افغانستان کولای شی له خپل ستراتیژیک موقعیت څخه په استفادی د مرکزي آسیا او جنوبي آسیا ترمنځ د یوه پله حیثیت ترلاسه او د تجارت په څلورلارې بدل شي. افغانستان ډیر پخوا هم کله د وریښمو د لارې پر سر پروت و او کله یې د لاجوردو د لارې مهمه برخه جوړوله. اوس چې یو ځل دا امکان برابر شوی دی چې مرکزي آسیا له جنوبي آسیا سره وصل شی، د افغانستان لپاره یو ډیر غوره فرصت دی. د افغانستان مهم دریځ ته په ترکیه کې (د آسیا زړه) په کنفرانس کې د شانګهای د سرمشریزی په غونډه کې او په ۲۰۱۲ م. کال کې د عشق آباد د نړیوال ترانزیت په غونډه کې دې مهمې موضوع ته اشاره وشوه. د سیمې هېوادونو په تیره بیا تاجکستان، چین، ترکمنستان، هند او ازبکستان کلک لیوال دي چې د افغانستان له لارې خپل منځي سوداګري پیاوړې کړي. د چین هېواد ته، افغانستان له اقتصادي او ترانزیتي اړخه ډیر اوچت ارزښت لري. له بلې خوا دا به افغانستان لپاره یو ډیر غوره فرصت وي چې د سیمې د هېوادو له علاقمندیو څخه او د ECO, SCO, WTO[5] او SAARC په سازمانونو کې د غړیتوب په لرلو خپل اقتصاد ته پرمختیا ورکړي. په نړیوال تجارت او اقتصاد کې ورګډیدل په اوسني لړ کې خپل اقتصادي دریځ پیاوړې کول د اوسني عصر یوه تازه او نوې غوښتنه ده. هیڅ هېواد له نړیوال اقتصادي کاروان څخه په انزوا کې نشې پاتې کیدای. له بده مرغه افغانستان له نن څخه ۱۳۰ کاله مخکې له خپلو طبیعي سرحداتو څخه محروم او د استعماري ځواک له استعماري تصمیم سره سم یې یوه برخه جلا او له نړیوالو اوبو سره یې اړیکه پرې او په وچه پورې په یوه ایسار هېواد باندې بدل شو. دا هغه وخت و چې د نړۍ د تجارت

[2] Economic Cooperation Organization

[3] Shanghai Cooperation Organization

[4] South Asian Association for Regional Cooperation

[5] World Trade Organization

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخه، له وچې څخه د سمندر خواته شوه او اتلانتیک د سوداګرۍ لاره شوه. افغانستان چې وچې پورې ایسار او د نړیوال تجارت څخه ګوښه شوی و ، اوس بېرته د پاملرنې مرکزي نقطه وګرځیده(دودیال، ۲۰۱۹:م م. ۲-۵).

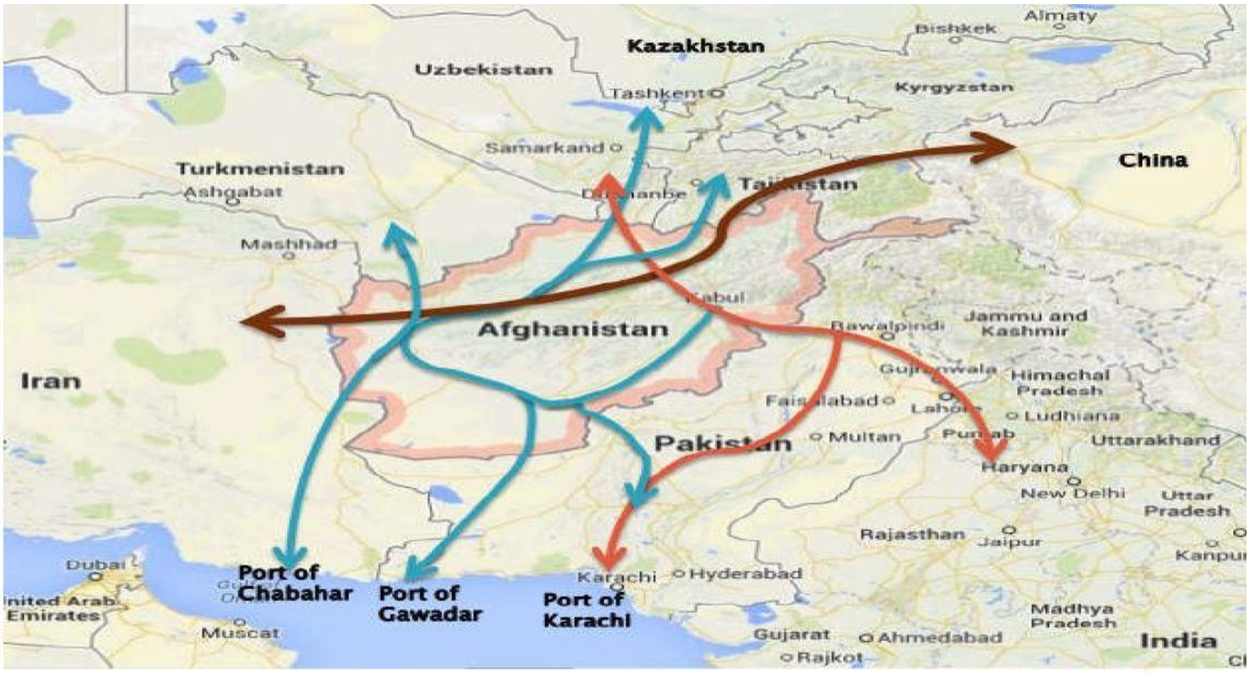

1.نقشه د نړۍ د مختلفو هېوادونو سره د افغانستان ترانزیتي لارې

https://www.google.com/search?biw=1600&bih

دسیمې له هېوادونو سره د افغانستان مهمې پروژې او هوکړه لیکونه

أ. د تاپي پروژه

دا پایپ لاین یا نل لیکه ۱۸ سوه کلومتره اوږدوالی لري. له ترکمنستان نه د افغانستان د هرات او کندهار له لارې او بیا د پاکستان د کوټې او ملتان څخه هندي پنجاب ته غځول کېږي. دغه نل لیکه به یو کال کې د ۳۳ میلیاره کیوبک متره غاز د انتقال وړتیا لري. که د سیمې په کچه اقتصادي ګټې شریکې شي، د سیاسي ناندریو په لرې کولو کې هم مرسته کولی شي. هر کال به پاکستان افغانستان ته د ټرانزیت په برخه کې سلګونه میلیونه ډالره ورکوي.افغانستان به هر کال د صفر اعشاریه ۲ میلیارده متر مکعب غازو څخه برخمن کېږي. او په هغو سیمو کې چې دغه نل لیکه تېرېږي وګړو ته د کار زمینه برابره وي. د تاپي پروژه نه یوازې افغانستان بلکې د سیمې ټول هېوادونه له اقتصادي ګټو برخمن کوي. ترکمنستان اوس مهال ۳۵ میلیارده متره مکعب غاز په چین پلوري خو چین دغه غاز له ترکمنستان نه په ټیټه بیه اخلي، له همدې امله ترکمنستان غواړي پر چین تکیه کمه کړي چې وکولی شي خپل غاز په مناسبه بیه وپلوري. هغه سیمې چې دا نل لیکه به ورڅخه تېرېږي، هلته به کاروبار وغوړېږي. هتې، هو ټلو نه او بازارونه به جوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي،ډيرځايي وګړي به د نل ليکي د ساتنې په موخه په دندو وګمارل شي او ډير وګړي به په بېلابېلو دندو کې مصروف شي (پسرلی،۲۰۱۲:م ۴).

دافغانستان لپاره دتاپي پروژې ارزښت

- ۴۰۰ میلیونه ډالره کلنی حق العبور
- زرګونه کاري فرصتونه
- د بریښنا فرعي سټیشنونه
- اقتصادي وده
- دحکومت دعوایدو ډیروالی
- دصنایعو پراختیا
- دصنعتي حرارتي بریښنا تولید
- په سیمه کې دافغانستان د جیوپولیټیک موقعیت تثبیت
- https://www.bbc.com/pashto/world/2015/12/151216_importance_tapi_r

د تاپي پروژه په لومړيو کې يوازې د ګازو د نل ليکي پورې ځانګړې کيده اما په اوس وخت کې په يو پرمختللي اقتصادي پروژه بدله شوې چې ددې پروژې سره سره پاکستان ته بريښنا ، فايبر نوري او اورګاډي پټلۍ چې ترکمنستان به له پاکستان سره وتړي، هم سرته ورسيږي (رياست مطبوعات/ معاونيت ارتباط استراتيژيک و رسانه ها ،۱۳۹۷:م ۵۳).

نقشه: د ترکمنستان ، افغانستان، پاکستان او هندوستان ترمنځ دتاپي مهمه اقتصادي پروژه

https://www.google.com/search?biw=1600&bih=708&tbm=isch&s

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب. کاسا زر

د" کاسا۱۰۰۰" پروژه له ترکمنستان، قرغزستان او تاجکستان هېوادونو څخه د افغانستان له لارې پاکستان ته د برېښنا د انرژۍ د لېږد پروژه ده چې پر بنسټ به يې ۱۳۰۰ ميګاواټه برېښنا دافغانستان او تاجکستان له لارې، پاکستان ته ولېږدول شي. دخپرو شوو راپورونو په اساس به لدې څخه ۳۰۰ ميګاواټه برېښنا افغانستان به ارزانه بيه واخلي او پاتې ۱۰۰۰ ميګاواټه به پاکستان ته انتقال شي چې دچارواکو په وينا ددې پروژې په عملي کېدو سره به افغانستان ته په کال کې ۴۵ ميليونه ډالره د ترانزيټ حق ورکول کېږي (امين، ۲۰۱۲:م ۵).

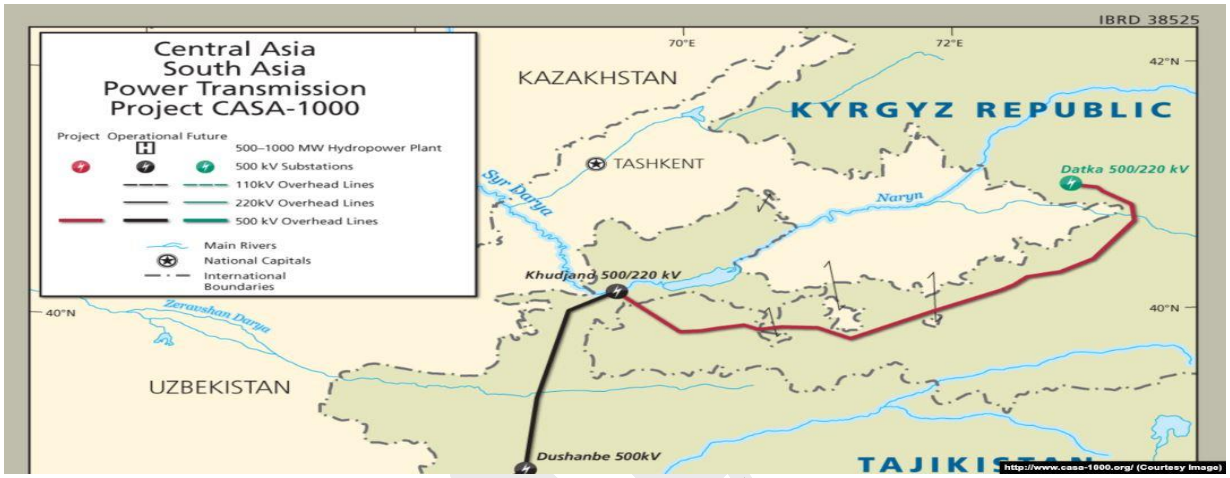

۳-نقشه:ترکمنستان، قرغزستان، تاجکستان او د افغانستان له لارې پاکستان ته د کاسا۱۰۰۰ پروژه

https://www.google.com/search?biw=1600&bih=708&tbm=isch&sa

ج. لاجوردو لار

د لاجوردو مسير چې افغانستان د ترکمنستان، اذربايجان او ګرجستان له لارې له اروپا سره نښلوي د افغانستان لپاره د پام وړ اقتصادي او تاريخي ارزښت لري. دغه لاره به له يوې خوا د وربښمو د لرغوني لارې لرغوني ټرانزيټي مسير بوځل بيا راژوندی او له بل پلوه به افغانستان د اروپا ، منځني ختيز او سويلي اسيا ترمنځ د اړيکې يوې مهمې کړۍ حيثيت پيدا کړي، چې د ټرانزيټ له درکه به هر کال په ميليونونو ډالر عوايد د افغانستان په برخه شي. دغه لار به د افغانستان، ترکمنستان، اذربايجان او ګرجستان لپاره نه يوازې ټرانزيټي لاره وي چې سوداګريزه راکړه ورکړه په کې ترسره کېږي، بلکې د منځنۍ اسيا هېوادونه غوارې چې د دې لارې په اوږدو کې پر نورو لويو زېربنايي پروژو پانګونه وکړي. د افغانستان اسلامي جمهوريت، ترکمنستان، آذربايجان، ګرجستان او ترکيې ترمنځ د لاجوردو لارې پنځه اړخيزه ترانسپورټي، سوداګريز او ترانزيټي هوکړه ليک، چې د سوداګريزې راکړې ورکړې او ترانسپورټي انزوا د له منځه تلو لامل ګرځي. (د ستراتيژيکو اړيکو او رسنيو معاونيت، ۱۳۹۸:م م. ۱۴-۱۵)

۴-نقشه: په سیمه کې د لاجوردو مهمه ترانزیتي او اقتصادي لار

https://www.google.com/search?biw=1600&bih

د. د وریښمو لار

افغانستان له پخوا په یوه مهمه څلور لاره کې پروت دی چې د وریښمو لار ورڅخه تېریدله. د وریښمو لویه لاره د ختیځ، لویدیځ، شمال او جنوب ترمنځ پرته ده او د ډېرو غرونو، دښتو، جلګو او سیندونو له لارې تیریږي. ډېر نامتو وګړي پلي یا سپاره په دې لاره تېر شوي دي او ددې هېواد د تاریخ په جوړولو کې یې خپله ونډه اخستې ده. په دې وګړو کې لوی پاچایان او امیران هم د یادولو وړ دي لکه: د مقدونې پاچا سکندر، له مغولستان څخه چنګیز، له منځنۍ آسیا څخه ګوډ تیمور او بابر او داسې نور یادولی شو. ډېر شمېر زړورو سیاحانو لکه فاهیان، هوان سانګ، چینایي بودایي راهبانو، کوریایي بودایي راهب هوی چو، مراکشي جغرافیه پوه ابن بطوطه او د وینس نامتو سوداګر مارکوپولو د افغانستان په لاره کې اوږده سفرونه کړي (الن، ۲۰۰۱: م. ۲).

(c) ketabton.com: The Digital Library

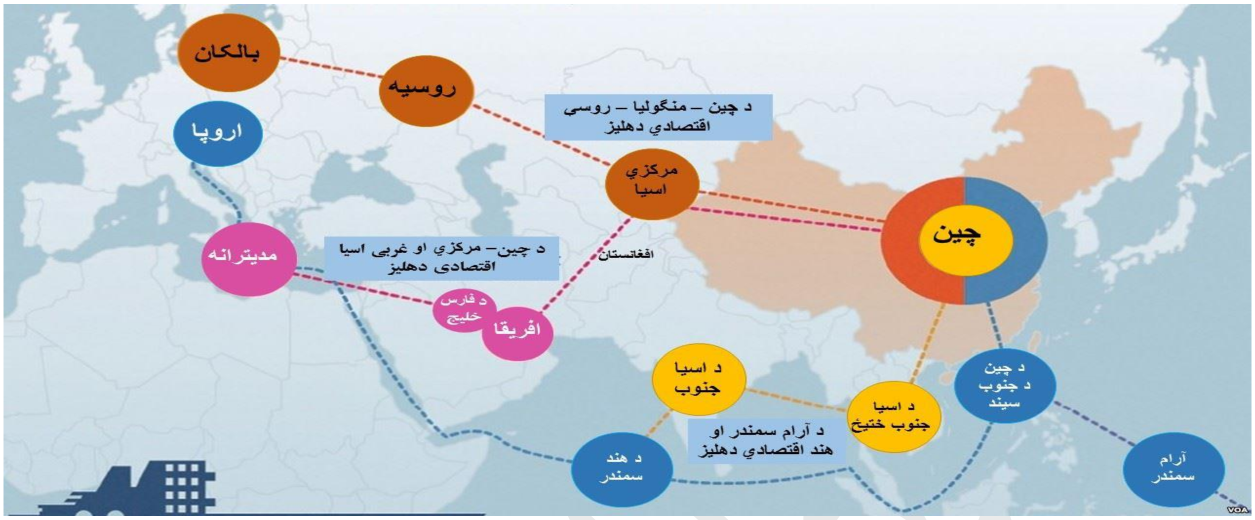

۵.نقشه: د وریښمو تاریخي او ترانزیتي لار

https://www.google.com/search?q=٪D9٪

ه. چاه بهار بندر

اوس په سیمه کې داسې یوه اړتیا او فکر رامنځته شوی چې د مرکزي آسیا هېوادونه له جنوبي آسیا سره تجارتي اړیکې ولري او دغه سوداگري به د سمندر له لارې ارزانه او په لوی حجم ترسره کیږي، دا ځکه چې سمندري ترانزیت وسایل د وچې په پرتله د ډیرو محمولو (پیټیو) گنجایش لري. د چابهار بندر د ایران په سیستان او بلوچستان ولایت کې، چې د ایران جنوب ختیز لورې ته پروت دی، موقعیت لري. دا بندر او بو ته د افغانستان د سیده او د هند لپاره د افغانستان او ایران له لارې د منځنۍ اسیا هېوادونو ته د لاسرسي لپاره خورا ډېر ستراتیژیک ارزښت لري. له چابهار بندر څخه د افغانستان د سرحدي ولایت نیمروز تر مرکز زرنج پورې ۸۸۳ کیلو متره لاره ده. په ۲۰۰۹ زېږدیز کال کې له زرنج تر دلارام پورې سړک د هند د سرحدي سړکونو د ادارې له خوا ورغول شو. دا سړک د افغانستان څلورو مهمو ولایتونو هرات، کندهار، کابل او بلخ ته د رسېدو غوره لاره بلل کېدای شي. دغه راز چابهار بندر د مرکزي اسیا هېوادونو لپاره د هند سمندرگي ته د لاسرسي موندلو تر ټولو غوره لاره ده. د دې لپاره به د ایران او افغانستان له لارې د ۷۲۰۰ کیلو مترو په واټن له شماله د جنوب پر لور دهلېز جوړېږي او تر څنگ به یې هندوستان وکولای شي، په

(c) ketabton.com: The Digital Library

پراخه توګه د منځنۍ اسیا پنځو مارکېټونو، روسیې او په نهایت کې اروپا ته لاره پیدا کړي (متفی و همکاران، ۱۳۹۷:م ۲۲).

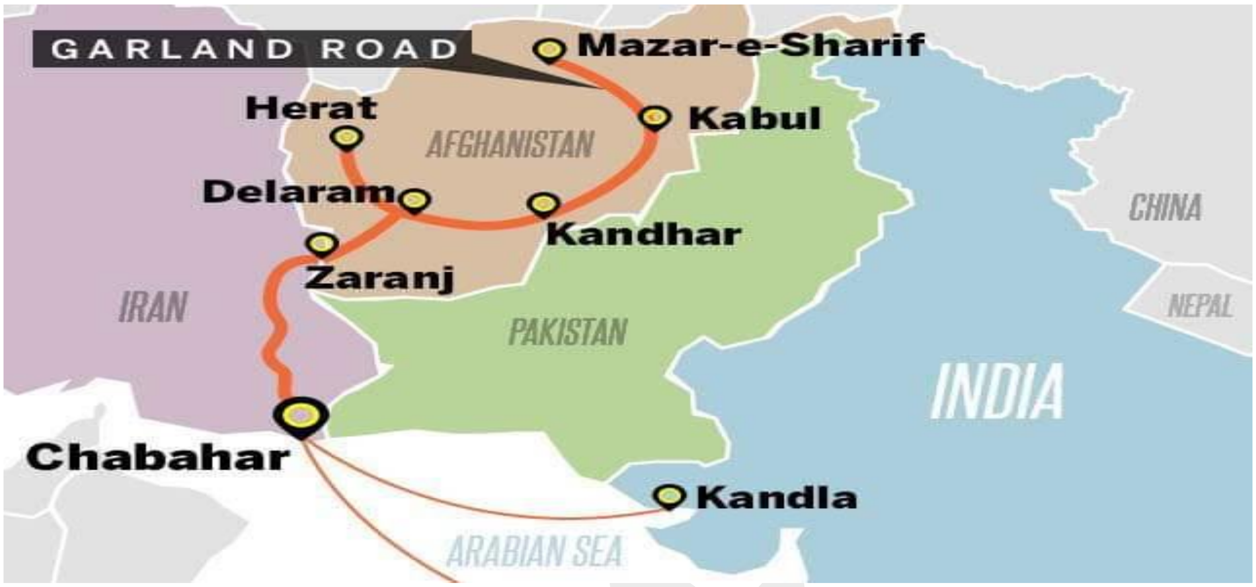

۲-نقشه: د چابهار بندر

https://www.google.com/search?biw=1600&bi

مناقشه

افغانستان تقریبا نسبتا پرمختیایي هېواد دی، چې د اقتصاد له پلوه ډېر وروسته پاتې دی. دغه اقتصادي وروسته پاتې والی، د دغه هېواد وګړي له راز راز تولنیزو ستونزو لکه بیکاري، نفاق، اعتیاد، مهاجرتونو، جنګونو، تعصباتو، ناروغیو، بیسوادي ،فساد او دې ته ورته بدمرغیو سره مخامخ کړي دي. له نیکه مرغه اوس دغه هېواد د خپل ډېر مهم جیوپولیټیک او جیواکونومیک موقعیت، طبیعي قیمتي زیرمو، غوره اقلیم او د یو شمیر محصولاتو د تولید په مطلق ګټې باندې فکر کوي او دخپل اقتصاد د غوره کیدو او پرمختګ لار هواروي. له دې امله چې په وچه کې پروت هېواد دی، خو غواړي چې اوبو ته لار ومومي او لکه د پرمختللو هېوادو په شان ځان د تجارت نړیوال مسیر ته ورګډ کړي. د همدې موخې د ترلاسه کولو لپاره یې د وچې پنځو بندرونو، د اوسپنې د سیمه ییزې پټلۍ شبکې، سیمه ییزو اقتصادي سازمانونو، نړدې تجارتي بنددرونو او ترځمکې لاندې منابعو په اړه فکر وکړ. د تاپي پروژه، کاسازر، چابهار او د سوداګرۍ دهوايي دهلیزونو ترڅنګ یې د لاجوردو د لارې په پرانیستو هم اقدام وکړ. د افغانستان حکومت د اقتصادي برنامې په ترڅ کې دمتحده عربي اماراتو د ۲۰۰ میلیون ډالرو مرسته د افغانستان دپنځو بندرونو جوړولو ته په پام کې ونیوله. د (ریکا) او (د اسیا زړه) په کنفرانسونو کې یې دسیمې هېوادونه دې ته وهڅول چې د یوه منطقوي اقتصاد په رامنځ ته کولو سره د سیمې دهېوادونو تر منځ د ګډ تفاهم او مرستو زمینه برابره کړي. په دې لړکې یو هم د افغانستان له لارې د جنوبي او مرکزي آسیا ترل دي. اوس د دغه پلان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژر پلي کېدو ته لار هواره شوې ده. دغه ټول مثالونه دافغانستنان ځوان نسل ته د امیدوارۍ غوره خبرونه دي. افغانستان اوس د خپلو کانونو، د اوبو سرچینو او لویو لارو لپاره د بل هر وخت په پرتله یوه سنجول شوی ستراتیژي جوړه کړې ده. په وچه کې د ایسار والي لوی ستونزي ته د حل یوه غوره او گټوره طرح د وچې پنځه بندورنه دي، چې د مرکزي او جنوبي آسیا هېوادونو یې هرکلی کړی دی. له نن څخه تقریباً دوه زره کاله مخکې له همدې مسیر څخه د وریښمو لویه او مشهوره سوداگریزه لار تیریده چې افغانستان یې د تگلوري یوه برخه وه. هغه مهال افغانستان د بیلابیلو تاریخي تمدنونو د تقاطع نقطه او د لویو کاروانسرایونو، لوړ صنعت او غوړیدلی فرهنگ لرونکی هېواد و. د دغې لارې په فعاله کیدو سره د شریکو هېوادو تجارت او اقتصاد کې ژور مثبت بدلون او د سیاسي اړیکو نږدې کیدل او د فرهنگي اړیکو تقویه کیدل پیاوړتیا مومي. د دغې نښلوونکي لارې په واسطه به څلور نیم میلیارده وگړي یو بل سره دوستانه اړیکې پیدا کړي. افغانستان له دې لارې ډېرې گټې ترلاسه کوي. د دې ترڅنگ زموږ په سیمه کې د وریښمو د لارې او د چین- پاکستان د اقتصادي دهلیز زیربنایي پروژې هم پیل شوي دي، چې یوه بل تقویه کوي. تر دې مخکې د چابهار بندر هم د افغانستان لپاره یوه لاسته راوړنه وه چې د ایران، افغانستان او هند په توافق کار ورباندې وشو. دغه زیر بنایي ستري پروژې د افغانستان ځوان نسل ته غوره زیری دی. افغانستان به وتوانیږي یو ځل بیا خپل پرتم ترلاسه او له اقتصادي پلوه به پرڅان بسیا شي.

پایله

افغانستان په اسیا کې د وریښمو د لارې پر سر پروت او د سیمې د هېوادونو او ځبرځواکونو د سیاسي غوښتنو دیوې څلورلارې حیثیت لري، چې پخواني شوروي اتحاد له ړنگېدو وروسته یې جیو پولېټیک ارزښت نور هم زیات شوی دی او اوسمهال د کسپین سمندرگي چاپېریال د شوروي خپلواک جمهوریتونو او دهندو پاکستان تر منځ یې له شماله جنوب ته د ځمکني ترانزیتي لارې په توگه یو ځانگړی موقف خپل کړی دی. د افغانستان جغرافیایي موقعیت ډېر یو ځانگړی اړخ لري، ځکه چې یو اړخ ته یې د سابقه شوروي پنځه هغه جمهوریتونه (تاجکستان، ازبکستان، ترکمنستان، قرغیزستان او قزاقستان) سره چې ډېره غوره ترانزیتي سیمه ده، چې له دریو جمهوریتونو سره خو افغانستان گډه پوله هم لري. دغه هېوادونه د نړۍ په کچه د تېلو ډېرې لوې زېرمې او طبیعي شتمني لري، چې یو پلو ته یې د روسې بازار پروت دی او بل پلو ته یې د هند د بحر تودې اوبه او د پاکستان، هندو-چین تجارتي بازار. ځکه نو افغانستان یو ډېر ځانگړی جغرافیایي موقعیت لري، چې د اسیا نور هېوادونه د داسې یو موقعیت خوبونهویني.

افغانستان د خپل جغرافیایي موقعیت پر بنسټ د منځنۍ اسیا تر ټولو ارزښتمن ټاټوبی گڼل شویدی. خو د دې موقعیت ارزښت هغه وخت لا زیات شوی چې د مېشتو اولسونو په مرسته، د ځواکمن او پیاوړی دولت تر واکمنۍ لاندې راغلل. د تاریخ پاڼې دا مطلب بیله شکه تائیدوي چې په افغانستان کې سیاسي ثبات او پیاوړی ولسي واکمني د سیمې او نړۍ لپاره د سولې او ډاډمنې ودې همیشنی پیغام لرلی دی. که افغانستان وغواړي چې د خپل ستراتیژیک، جغرافیوي، جیوپولیټیک او جیواکونومیک موقعیت څخه سمه گټه واخلي، نو د اړوندو مسئلو لپاره لکه: په هېواد کې سولې او ثبات، ښې حکومتولۍ او د خپلو ترانزیتي زیربناوو د سمې ودې لپاره باید یو منظم

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرلید رامنځته کړي. دې لرلید ته د رسیدو لپاره ټاکلې پالیسي گانې، اړینې کړنلارې رامنځته او په ریښتینولۍ سره یې پلې کړي. د دې لپاره په هېواد کې ثبات او سوله کلیدي او مهم عناصر دي او که څوک په هېواد کې ښیرازي، غوره نظام، ریښتینې خپلواکي او سوکالي غواړي نو په گډه او په ملي عزم دې ورته کار وکړي.

ماخذونه

۱. امین، عبدالباقي. (۲۰۱۲) په افغانستان کې د انرژۍ وضعیت، تهوتاپ او کاسا زر پروژې. د ستراتیژیکو او سیمه اییزو څېړنو مرکز.
۲. الن، جان.(۲۰۰۱) خپل هېواد وپیژنئ. ژباړن. احمد تکل.افغان نشراتي اداره (انا).
۳. باوری، رسول.( ) لرغوني افغانستان او د وریښمو تاریخي لار. افغان جرمن انلاین خپرندویه ټولنه.
۴. پسرلی، صیام الدین. (۲۱۰۲) تحقق پروژه تاپی، امیدی برای توسعه اقتصادی کشور. اتاق تجارت و صنایع افغانستان.
۵. پیشگاهی فرد ،زهرا و رحیمی، سردار محمد.(۱۳۸۷) جایگاه افغانستان در ژئواستراتژي نظام نوین جهانی.نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ج ۸، ش ۱۱.
۶. تڼیوال، محمدظریف. (۱۳۹۱) د افغانستان عمومي جغرافیه.جلال اباد:عبدالمجید مومند کتاب پلورنځی.
۷. ځل، سیدنورالله. (۱۳۹۰) د افغانستان پېژندنې لنډه لاره. جلال اباد:مومند خپرندویه ټولننه
۸. د استراتیژیکو اړیکو او رسنیو معاونیت. (۱۳۹۲) د ملي وحدت حکومت درې کلنو لاسته راوړنو ته لنډه کتنه. د جمهوري ریاست عالي مقام دفتر لوی ریاست.
۹. دودیال، محمدبشیر. (۲۰۱۹) سیمه ییز اقتصاد ، اړتیا او له دې پلوه په سیمه کې د افغانستان دریځ. آریانا افغانستان آنلاین.
۱۰. ریاست مطبوعات/ معاونیت ارتباط استراتیژیک و رسانه ها.(۱۳۹۷) نگاهی به دستاوردهای حکومت وحدت ملی. انتشارات: ریاست عمومی دفتر مقام عالی ریاست جمهوری.
۱۱. عارض، غلام جیلاني. (۱۳۸۰) د افغانستان لویې لارې. ژباړن. نور محمد سهیم. پیښور: د اریک د گرځنده کتابتونونو اداره.
۱۲. عظیمي، محمدعظیم(۱۳۹۰) افغانستان و نقاط شگفت انگیز آن. انتشارات بین المللی الهدی.
۱۳. فرهادي، روان. (۲۰۰۱) افغانستان چهار راه آسیا. پشاور:بنیاد انتشارات جهانی.
۱۴. متقی، عبدالقدیر و همکاران. (۱۳۹۷) تحلیل استراتژیک بندر چابهار. انستیتوت مطالعات استراتژیک افغانستان.
۱۵. نیازی، محمدداود(۱۳۹۷). د افغانستان ترانزیټ.کابل: سوله خپرندویه ټولنه.
۱۶. وثوقی، سعیدو همکاران.(۱۳۹۰) تبیین جایگاه افغانستان به عنوان کانون چند زیر سیستم منطقه ای با تاکید بر منطقه اسیای جنوبي و نقش هندوستان. آسیای مرکزی و قفقاز شماره ۸۷.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Faculty of Education

Department of Geography

Assist. Prof. Fayaz Gul Mazloum Yar

Contact: 0789191058

Geo-political and geo-economical Location of Afghanistan in the Region

Abstract:

Afghanistan has a greater geographical magnitude and history. It is considered the commercial and emigrational way between east and west and also of southern and central Asia.

On Afghanistan axis; through regional connective projects' development, we can call Istanbul procedure and Rica economical diplomacy a framework achievement. Some of them are as follow. The three-dimensional treaty-letter on the development of Chabahar boarder amongst Afghanistan, Iran, and India, Lajeward's (Azure stone) route developmental agreement, railroad bed projects among three countries (Turkmenistan, Afghanistan, and Tajikistan), inauguration and primary process completion of Atta Murad Railroad bed, TAPI, KASAZR, digital silks' lobby, carriage of five hundred kilowatt power by TAPI and other regional connective projects are its vivid examples. Furthermore, we can say that Afghanistan is being called the connective point of Asia, which links southern Asia with central Asia and eastern Asia with western Asia. Overall, it connects most of the Asian countries with Europe. These are what that demonstrates the geo-economical and geopolitical value and location of Afghanistan in the region. This article is based on description and library form, which contains information from diverse sources, such as different articles, various books and different internet sites. It is being focused in the article that how Afghanistan can utilize its distinctive geographical location and as an Asian intersection how can it discover it's geo-economic and geopolitical significance and exploit this status.

Keywords:

Afghanistan, Central Asia, Transit, Geo-Politics and Geo-Economics

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library